

Robert DARNTON

Velký masakr koček a další epizody z francouzské kulturní historie

Argo, Praha 2013, 259 s.

Záslouhou nakladatelství Argo se k českému čtenáři dostává další z „kánonů“ světové historie. Společně s Ginzburgovými „červy“ (GINZBURG, Carlo: *Sýr a červi*. Argo, Praha 2005) náleží k takřka povinné četbě studentů historie. To, že vyšel s třicetiletým zpožděním, je paradoxně jeho výhodou. Neúprosný kritik čas již stihl prověřit „masakr“ atemporálností.

Dějiny každodennosti a mentalit, jejichž záplava k nám proudila po listopadu 1989, měly a mají různorodou úroveň. Zatímco některé upadly záhy v zapomnění, jiné tu jsou stále s námi, což je i případ *Velkého masakru koček*. Na první pohled by se mohlo zdát, že titul, jehož historický background leží v osmnáctém století, nepatří na stránky této revue. Opak je pravdou.

Celkové uchopení tématu, metodologie a především interpretace historického obrazu jsou použitelné jak pro osmnácté, tak dvacáté století. Darnton zvolil zvláštní, ale účinnou strategii. Rozhodl se ukázat, jak může antropologizující historie skutečně vypadat, nikoliv sepsat teoretické pojednání o tom, jak by se měla psát.

Folkloristé zaznamenali myšlenkový svět lidí, kteří za sebou nezanechali (až do 19. století byla Evropa „negramotná“) písemná svědectví. Kulturní vzorec posloužil jako základ pro další výzkum, v němž autor zpracoval různorodé sociální skupiny, pozadí velkolepých encyklopedických projektů až po různorodost francouzského města osmnáctého století. Pohled není nikdy unifikující, ale toliko interpretační. Snad pouze marxistická historiografie, opírající se o „tvrdá“ ideologická data, mohla/může tvrdit, že předkládá „pravdu“ unifikovaných dějin, v níž běh lidských dějin směřuje od prvobytné pospolné společnosti až k bájně komunistické societě.

Zmínil jsem možnosti přenosu do současného světa. Pokusím se tedy

o (nereprezentativní a nutně zkracující) paralely (nejen) jazyka a kultury movitých/mocných osmnáctého a dvacátého století.

Pro francouzské elity či měšťany byl rolnický a tovaryšský svět tabula rasa. Totéž platilo v opačném gardu. Kupříkladu manželky majitelů tiskařských dílen hýčkaly své kočičí miláčky, náležející do rodinného okruhu. Ženy bývaly obvykle mnohem mladší nežli jejich chleboďárci, což zavdávalo příčinu k různým „taškařicím“, na pozadí domnělých i skutečných nevěr. Nebyl to pouze věk, ale především přezíravé chování paní a pána domu, co přivádělo námezdní pracovníky do varu, uhašeného (alespoň dočasně: do francouzské revoluce zbývalo ještě pár let) svéráznými divadelními „výstupy“. Za všeobecného veselí, v rámci propracovaných rituálů, tiskaři zmasakrovali desítky koček, symbolizujících nikoliv nevinného tvora, ale konkrétního mistra s chotí, na něž pochopitelně, pokud nechtěli skončit na šibenici, nemohli vztáhnout ruku.

O dvě stě let později se Československá socialistická republika stala dějištěm události, o níž Magor referoval jako o vraždění koček (JIROUS, M. Ivan: *Magorův zápisník*. Torst, Praha 1997, s. 332–343). V tomto případě však nešlo o masakr zvířectva, ale mladých lidí, kteří se 30. března 1974 vypravili na koncert skupiny Plastic People of the Universe do Rudolfova, obce náležející k Českým Budějovicím.

Při čtení matérie Státní bezpečnosti narazíme na stranický newspeak, hovořící o lůze, chátře apod. Osoby z undergroundu nemohly a ani nesměly náležet do prostředí „slušných“, „obyčejných“ lidí. Bezpečnostní složky kvitovaly reakci místních obyvatel při brutálním zásahu vůči „vlasatcům“ (nevýjímaje dívky a mladé ženy: jedna ze zmlácených obětí byla tě-

hotná): *Z Rudolfova do Českých Budějovic vede asi kilometr dlouhá silnice vroubená rodinnými domky. Před nimi stáli řádní občané a s uspokojením sledovali hon na vlasatce. Jakýsi hoch se zkrvaveným obličejem po ráně penderkem prosil jednoho z nich o trochu vody. „Támhle je louže,“ ukázal mu obyvatel, „tam se můžeš napít.“ (Magorův zápisník, s. 333).*

Propastný myšlenkový svět totalitní moci a „druhé kultury“ výstižně ilustruje marné pátrání po „hlavě“ celé akce: *Neříkejte nám, že to nebylo organizovaný! My, když pořádně nějakou schůzi, tak nám dá práci dostat tam lidi, a tady byli lidi až z Košic! (Magorův zápisník, s. 339).* Nelze nezpomenout „bibli“ undergroundu, v níž se praví: *ve skutečnosti je pro něho [důstojníka] největší horror, horror, na který nedokáže ani vážně pomyslet, natož ho pak připustit, aby se lidé*

řídili sami. (BONDY, Egon: *Invalidní sourozenci*. Archa, Bratislava 1991, s. 114)

Po přečtení svěžího a stále aktuálního „masakru koček“ je nabílední, že pokud se historikovi nedostává času a zázemí, těžko lze očekávat díla odpovídající námaze základního výzkumu. Autor v úvodu děkuje nadaci Johna D. a Catherine T. MacArthrových za stipendium, jež mu umožnilo přerušit práci, aby se mohl věnovat nezvyklému tématu. České turbulentní prostředí nemá příliš pochopení pro systematickou činnost, pokud (neprávem) pomineme akademickou půdu. Plnění „standardů“ (stanovené prostou mechanikou), častá změna priorit a existenciální nejistota mnohdy zcela „rozmělní“ badatelskou píli v textovou roztříštěnost/marginálnost, namísto očekávané monografie/syntézy.

Závěrem bych rád zmínil a pochválil velice zdařilý překlad Markéty Křížové.

Ladislav Kudrna

Milan KOCOUREK (ed.)

Volá Londýn. Historie českého a slovenského vysílání BBC (1939–2006)

Ottovo nakladatelství, Praha 2013, 328 s.

U příležitosti 65. výročí úmrtí Jana Masaryka a Edvarda Beneše, kteří se aktivně podíleli na rozhlasovém vysílání z Londýna za druhé světové války, byla vydána kniha mapující české a slovenské vysílání BBC od jeho počátků v září 1939 až do definitivního ukončení v roce 2006. Hlavním autorem a zároveň editorem je Milan Kocourek, který se sám výrazně zapsal do historie československé a české sekce BBC, v níž působil v letech 1974 až 1998. Kniha je koláží složenou z historiografických črt, osobních vzpomínek různých rozhlasových osobností a z rozhovorů s několika důležitými pamětníky. Jednou z motivací přípravy této publikace bylo vědomí, že velmi rychle ubývají přímí účastníci českého a slovenského vysílání BBC a že je tedy třeba zaznamenat jejich svědectví.

Sám obsah knihy dokládá, že již bohužel nejší pamětníci válečného období, a tak tuto éru popsal Milan Kocourek v úvodní kapitole pouze na základě části dostupné literatury (autor mj. upozornil badatelskou veřejnost na rukopis válečných vzpomínek redaktora Josefa Kosiny, které jsou uloženy v londýnské School of Slavonic and East European Studies). Lze litovat, že tato část knihy není podrobnější a že autor více nepracoval s publikovanými projevy některých vůdčích osobností z let 1939 až 1945 a s dalšími dochovanými prameny. Snad právě proto tato kapitola obsahuje i několik nepřesností (např. Shiela Grant-Duffová nevedla československou sekci BBC po celé období 1939–1945, ale jen v letech 1941–1943). Vylíčení válečné historie BBC je navíc značně neúplné, autor si všímá jen některých aspektů a celkově tak jeho podání této historické etapy nepřináší mnoho nového.

Větší část knihy je věnována období studené války. Tento oddíl otevírá

několik kapitol Milana Kocourka, které se věnují zejména některým důležitým osobnostem československé sekce BBC, jako byly populární redaktor Karel Brušák či postupní šéfové československého oddělení od 60. do 80. let Hugh Lunghi, Deryck Viney a Karel Janovický. Zajímavou vložkou je rozhovor s Johnem Tusou, rodákem ze Zlína, který byl v letech 1986–1993 generálním ředitelem BBC World Service. Další text z pera Milana Kocourka se zaměřuje na kulturní a náboženské pořady a na roli externích spolupracovníků. Autor přidal i velmi osobně laděnou kapitolu s vlastními vzpomínkami na působení v BBC, v níž věnoval prostor také několika generacím, jež se v československém vysílání během studené války postupně vystřídaly.

Do knihy zařadil též rozhovor s Milošem Vávrou, který v BBC pracoval celkem 27 let, z toho tři roky jako zástupce vedoucí čínské sekce a v letech 1993 až 1996 jako vedoucí české redakce. Ivan Štípala, který působil v BBC jako redaktor od roku 1968, připravil pro tuto knihu celkem přehlednou historii slovenského vysílání. Své osobní vzpomínky na práci v BBC a kolegy, s nimiž v rozhlase spolupracovali, připojili Petr Brod a Zuzana Fried-Preissová, kteří po své praxi v BBC působili i ve Svobodné Evropě. Svědkyní několika desetiletí vývoje československé a české redakce byla písařka a sekretářka Zdena Kolářová, se kterou Kocourek připravil unikátní rozhovor. Lze ocenit, že kniha věnuje pozornost i odposlechové službě BBC v Caversham Parku u Readingu. Zuzana Slobodová, která v ní působila v 80. a 90. letech, poskytl svědectví o tom, jak zde prožívala sametovou revoluci.

Kniha se věnuje i polistopadové éře českého vysílání BBC, které již mohli domácí posluchači svobodně sledovat. Své memoárové příspěvky spojené

s tímto obdobím dodali Jan Čáp, Miroslav Krupička, Ivan Kytka a Julek Neumann. Zejména s tímto závěrečným obdobím je svázán i rozhovor s Andrewem Taussigem, tehdejším ředitelem cizojazyčných služeb BBC.

Sborník bohužel postrádá souvislou historiografickou studii, která by komplexně vylíčila celý vývoj československé redakce BBC v letech 1948–1989 (a to alespoň v té míře, jak se o to hlavní autor pokusil v úvodní kapitole pro období druhé světové války). Poněkud nesouvisle řazené memoárové črty a rozhovory s pamětníky jsou sice velmi zajímavé, ale plastičnosti celé knihy by prospělo i zařazení faktografické

reflexe, která by tato dílčí svědectví lépe začlenila do historického kontextu. Pro svůj kolážový charakter působí publikace místy dost nepřehledně, na druhou stranu jde o soubor osobních vzpomínek, který představuje důležitý pramen pro poznání téměř sedmdesátiletého vývoje vysílání z Londýna. Lze ocenit, že kniha obsahuje i několik textových ukávek vybraných rozhlasových pořadů, zároveň však můžeme litovat, že na tomto místě nebyl zařazen i přepis některého programu z válečného období.

Jako příloha je ke knize navíc připojeno CD se zvukovými záznamy různých zajímavých pořadů, které na stanici BBC během celé dlouhé existence její české a československé redakce zazněly. Vedle v pořadí druhého projevu Edvarda Beneše na vlnách BBC z listopadu 1939 či vzpomínkové promluvy Jana Masaryka z 6. listopadu 1940 si lze poslechnout také několik unikátních rozhovorů, např. dialog Petra Broda s Josefem Škvoreckým nebo Miloše Vávry s Václavem Havlem. Zajímavým historickým exkurzem je také několik výňatků z rozhlasového pásma *50 let BBC*, vysílaného v roce 1972.

Ondřej Koutek

